

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะ : การประยุกต์ใช้วิธีวิเคราะห์ห่อภิมาณ

The Synthesis of Research on Public Mind :

An Application of Meta - analysis

สาคร แสงหา¹ และณรงค์ฤทธิ์ อินทนาม²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะที่พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2546-2556 2) เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ และ 3) เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตสาธารณะ กลุ่มตัวอย่างคือรายงานวิจัยที่หน่วยงานจัดทำขึ้น และรายงานวิจัยการศึกษาค้นคว้าอิสระ หรือสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ซึ่งได้มาตามเกณฑ์การคัดเลือกของการวิจัย จำนวน 80 เล่ม

ผลการวิจัยพบว่า

1. งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์มีจำนวนทั้งหมด 80 เล่ม ได้ค่าดัชนีมาตรฐานรวมทั้งหมด 1,265 ค่า เป็นค่าขนาดอิทธิพล จำนวน 371 ค่า และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จำนวน 894 ค่า ตัวแปรคุณลักษณะที่มีอิทธิพลต่อค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ปรับแก้สูงสุด คือ ตัวแปรระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเภทสมมติฐานแบบมีทิศทาง และเพศผู้วิจัยที่เป็นเพศหญิง ตามลำดับ
2. ตัวพยากรณ์ที่ดีของค่าดัชนีมาตรฐานจิตสาธารณะ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อค่าดัชนีมาตรฐานจิตสาธารณะมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และปัจจัยด้านสื่อวัฒนธรรม ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของค่าดัชนีมาตรฐานจิตสาธารณะ พบว่า ตัวแปรต้นที่มีค่าอิทธิพลมากที่สุดต่อค่าดัชนีมาตรฐาน คือ ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/และด้านสื่อวัฒนธรรม ตามลำดับ
3. ข้อเสนอแนะด้านการพัฒนาจิตสาธารณะ พบว่า ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาด้านจิตสาธารณะให้กับผู้เรียน โดยมีแผนงาน โครงการรองรับอย่างชัดเจน และในระดับการปฏิบัตินั้น บุคคลที่เป็นตัวแทนในสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิด ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน และสื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมที่จะถ่ายทอดปลูกฝัง และเป็นตัวแบบที่ดีในการพัฒนาจิตสาธารณะ ให้กับเยาวชนโดยใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลาย

คำสำคัญ การสังเคราะห์งานวิจัย, การวิเคราะห์ห่อภิมาณ, จิตสาธารณะ

---

¹ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

17/1 ซอยธรรมวิถี 10 ถ.ธรรมวิถี ต.ในเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี 34000 Email: servicespm29@gmail.com

² อาจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี : อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Abstract

The purposes of this research were 1) to synthesize the research studies on public mind published during 2003 to 2013, 2) to develop an equation to determine the standard index for public mind, and 3) to synthesize the suggestions provided in the studies under this investigation. The sample consisted of 80 research studies published by organizations and educational institutions as dissertations or theses which met the selection criteria.

The research findings were as follows:

1. From all 80 research studies under this study 1,265 standard indices were identified: 371 indices for the effect size and 894 indices for the co-efficient correlation. The factors that affected the co-efficient correlation at the highest level were the educational level of the samples, which was the basic education; the directive hypotheses; and the gender of the researchers, found to be mostly female.
2. The factors that could be used to predict the public mind included personnel, process, and innovative media. When the causal factors were analyzed, the factors found to have the largest effect size were family, processing formats, and innovative media.
3. As for the suggestions, most of the studies suggested that educational organizations have policy to develop public mind in students by creating clear plans and workable projects. People in the societies such as parents, teachers, community leaders, and those in mass media should be involved in the process of public mind development for the students.

Keywords Synthesis of Research, Meta-Analysis, Public Mind

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากระบบทุนนิยมและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีต่าง ๆ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองเพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงและสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ ซึ่งการเร่งพัฒนาดังกล่าว และสภาพเศรษฐกิจที่บีบรัด ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมให้เกิดการแข่งขัน มีค่านิยมทางวัตถุสูง เกิดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองมากกว่าส่วนรวม ขาดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลทั้งทางจิตใจและวัตถุ ดังนั้น ความสำคัญต่อส่วนรวมจึงลดน้อยลงทุกวัน (นวรินทร์ ตาก่อนทอง 2550 : 1-2) จึงทำให้ปัจจุบันเรื่องของจิตสำนึกต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของจิตสาธารณะกำลังได้รับความสนใจอย่างยิ่ง เพราะการพัฒนาจิตสาธารณะเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาจิตใจให้เจริญตามทันเทคโนโลยี โดยเฉพาะกับกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ส่งผลให้การพัฒนาจิตสาธารณะในสังคมไทยปัจจุบันมีความเด่นชัดขึ้น ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 7 มีความมุ่งหมายและกระบวนการในการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง ด้านต่าง ๆ ให้กับผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2545 : 5) หลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร คือ ให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและมุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้แก่สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ 2545 : 4) และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช

2551 (กระทรวงศึกษาธิการ 2551 : 5) ที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความสำคัญของการมีจิตสาธารณะที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การรู้จักดูแลของส่วนรวม รวมถึงรู้จักการรักษามลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ โดยใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดให้ “จิตสาธารณะ” เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1 ใน 8 ข้อที่สถานศึกษาต้องเน้น โดยสถานศึกษาต้องมีชั่วโมงให้เด็กทำกิจกรรมสาธารณะ รวม 165 ชั่วโมง (กระทรวงศึกษาธิการ 2551 : 5) ฉะนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะทุกด้านอย่างจริงจัง และปัจจุบันมีงานวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ มีข้อค้นพบที่หลากหลายซึ่งยากต่อการนำมาจับประเด็น การสังเคราะห์ความรู้ทั้งหมดจากงานวิจัยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาวิธีการสรุปงานวิจัยให้มีความสามารถรวบรวมวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อค้นพบให้ชัดเจน

การสังสมความรู้ (Knowledge Accumulation) จะสัมฤทธิ์ผลได้ด้วยดี ก็ต่อเมื่อมีการสังเคราะห์ความรู้จากงานวิจัยในอดีต เพื่อทำการวิจัยต่อยอดในอนาคต โดยการสังเคราะห์งานวิจัย (Research Synthesis or Research Integration) การสังเคราะห์งานวิจัยจึงเป็นกิจกรรมสำคัญระหว่างการวิจัยในอดีตกับการวิจัยในอนาคต เป็นกิจกรรมที่ขาดไม่ได้สำหรับศาสตร์ทุกสาขาวิชา นักวิจัยผู้ผลิตงานวิจัยทุกคนไม่ว่าจะเป็นศาสตร์สาขาวิชาใดก็ตาม มีหน้าที่ต้องนำงานวิจัยในอดีตมาสังเคราะห์เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางวิจัยต่อเนื่อง และต้องสังเคราะห์เชื่อมโยงความรู้ในอดีตกับความรู้ที่ได้ใหม่จากงานวิจัยของตน ที่ทำต่อยอดจากงานวิจัยในอดีต ผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบายซึ่งเป็นผู้ใช้งานวิจัยทุกคน มีหน้าที่ต้องติดตามศึกษางานวิจัยใหม่ ๆ กำหนดนโยบายและทิศทางการวิจัย สนับสนุนส่งเสริมการวิจัยและสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อประมวลความรู้ อันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและการปฏิบัติงานในองค์การของตน (อวยพร เรื่องตระกูล และคนอื่น ๆ 2553 : 22) จากความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัย อวยพร เรื่องตระกูล และคนอื่น ๆ (2553 : 22-23) สรุปไว้ว่ามีความสำคัญในฐานะเป็นกิจกรรมสำคัญที่นักวิจัยทุกคนต้องทำ อันจะเอื้ออำนวยให้ศาสตร์ทุกสาขาวิชาเกิดการสังสมความรู้ การสังเคราะห์งานวิจัยในอดีตทำให้ได้แนวทางการทำวิจัยต่อยอด อันจะเกิดความรู้ใหม่ และการสังเคราะห์เชื่อมโยงงานวิจัยที่ทำใหม่กับงานวิจัยในอดีต ทำให้ตอบได้ว่างานวิจัยที่ทำใหม่มีส่วนสร้างเสริมความรู้เดิมตรงจุดไหนและอย่างไร อันมีผลทำให้เกิดการสังสมเพิ่มพูนความรู้ใหม่ นอกจากนี้ยังทำให้วงการวิจัยตื่นตัว และมีความพยายามในการพัฒนาวิธีการสังเคราะห์งานวิจัยให้สามารถสนองความต้องการของผู้ใช้ได้ดียิ่งขึ้น

ด้วยเหตุนี้ การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งนำเสนอองค์ความรู้หรือสารสนเทศสำคัญสำหรับการพัฒนาจิตสาธารณะอย่างมีระบบ โดยการสังเคราะห์งานวิจัยของนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะที่พิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2546–2556 เพื่อสังเคราะห์ให้ได้ข้อสรุปที่สำคัญรวม 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อให้ทราบลักษณะและข้อสรุปหรือภาพรวมเกี่ยวกับผลการวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะ และประการที่สอง เป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารครูผู้สอน และผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาจิตสาธารณะ ข้อสรุปความรู้ในด้านนี้ได้มาจากการสังเคราะห์เปรียบเทียบงานวิจัยที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกันว่า ผลการวิจัยแตกต่างกันเนื่องจากคุณลักษณะใดของงานวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่ข้อค้นพบจากการวิจัยภายใต้เงื่อนไขและบริบทการวิจัยที่แตกต่างกัน อันเป็นสารสนเทศที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการการสังสมเพิ่มพูนความรู้ใหม่ และสนองความต้องการของผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้ดีมากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะที่พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2546–2556
2. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตสาธารณะ

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ครอบคลุมรายงานวิจัยที่หน่วยงานจัดทำขึ้น และเป็นรายงานวิจัยการศึกษา ค้นคว้าอิสระหรือสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์หรือปริญญาานิพนธ์ของนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ของประเทศไทย ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ซึ่งเป็นงานวิจัยที่พิมพ์เผยแพร่ในแต่ละปีในช่วงปี พ.ศ. 2546 – 2556 และเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่มีผลการวิจัยสมบูรณ์เพียงพอที่จะนำมาสังเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณได้

2. ตัวแปรในงานวิจัย ตัวแปรในงานวิจัยนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตัวแปร ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ 2 กลุ่มตัวแปร และตัวแปรตาม 1 กลุ่มตัวแปร

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 คุณลักษณะของงานวิจัย

2.1.2 ปัจจัยด้านการพัฒนาจิตสาธารณะ

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้มีประชากรเป็นงานวิจัยการศึกษาค้นคว้าอิสระหรือสารนิพนธ์ วิทยานิพนธ์หรือ ปริญญาานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาเกี่ยวกับจิตสาธารณะที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2556 จำนวน 80 เล่ม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัยที่สำคัญ คือ แสดงค่าทางสถิติที่สามารถนำมาใช้สำหรับการคำนวณค่าขนาดอิทธิพล ของผลการวิจัยได้ ตัวแปรและข้อมูลในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัย และตัวแปรตาม คือ ค่าดัชนีมาตรฐานซึ่งมาจากการวิจัยเกี่ยวกับจิตสาธารณะ ด้วยการวิเคราะห์ห่อภิมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล มี 4 ชุด คือ (1) แบบประเมินคุณภาพงานวิจัย เป็นแบบประเมินชนิด หลายตัวเลือก และให้คะแนนตามเกณฑ์แบบ Rubric Scoring ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552 : 400) มีลักษณะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ 0 คือ คุณภาพงานวิจัยต่ำ ถึง 4 คือ คุณภาพงานวิจัยสูง จำนวน 30 ข้อ และเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพงานวิจัย (2) แบบบันทึกคุณลักษณะงานวิจัยระดับเล่ม เป็นแบบบันทึกข้อมูลทั่วไป ของคุณลักษณะงานวิจัย ด้านการพิมพ์และผู้วิจัย ด้านเนื้อหาสาระงานวิจัย ด้านวิธีวิทยาการวิจัย ด้านผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากงานวิจัย พร้อมทั้งคู่มือลงรหัส (Code Book) (3) แบบบันทึกข้อมูลคุณลักษณะงานวิจัยระดับ สมมติฐาน เป็นแบบบันทึกสำหรับบันทึกข้อมูลด้านแบบแผนการวิจัย ตัวแปร ขนาดและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่าง การรวบรวม และการวิเคราะห์ข้อมูล และผลการวิจัย พร้อมคู่มือลงรหัส และ(4) แบบบันทึกข้อเสนอแนะจิตสาธารณะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์งานวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ระยะ คือ **ระยะที่ 1** การสำรวจงานวิจัย ที่นำมาสังเคราะห์ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยสถิติภาคบรรยายและการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะ ของงานวิจัยด้านจิตสาธารณะ 2) การวิเคราะห์ประมาณค่าขนาดอิทธิพล โดยการคำนวณค่าขนาดอิทธิพล (d) ตาม สูตรของ Glass, McGraw and Smith (1981) ปรับแก้ความคลาดเคลื่อนในการวัด ตามสูตรของ Hunter, Schmidt and Jackson (1982) และปรับค่าขนาดอิทธิพล เป็นค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ตามสูตรของ Hedges and Olkin (1985) 3) การวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จำแนกตามตัวแปรกำกับคุณลักษณะงานวิจัย โดยใช้วิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) **ระยะที่ 2** การสร้างสมการพยากรณ์ค่าดัชนีมาตรฐาน

ของจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัจจัยด้านคุณลักษณะงานวิจัยที่ส่งผลต่อค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ 2.1) การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ตัวแปรค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะด้วยตัวแปรปัจจัยด้านการพัฒนาจิตสาธารณะ 2.2) การวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุจากผลการวิจัยตามวิธีของ Shadis (1996 : 47-65) และ **ระยะที่ 3** การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตสาธารณะ ประกอบด้วย 1) การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาจิตสาธารณะ และ 2) การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติการพัฒนาจิตสาธารณะ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ พบว่า งานวิจัยที่นำมาสังเคราะห์มีจำนวนทั้งหมด 80 เล่ม ได้ค่าดัชนีมาตรฐานรวมทั้งหมด 1,265 ค่า เป็นค่าขนาดอิทธิพล จำนวน 371 ค่า และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จำนวน 894 ค่า ตัวแปรตามที่น่าสนใจมากที่สุดเป็นตัวแปรเกี่ยวกับจิตสาธารณะ จำนวน 850 ค่า เมื่อจำแนกตามตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัย เป็นงานวิจัยที่มีคุณลักษณะต่อไปนี้มากที่สุด คือ พิมพ์เผยแพร่ในปี 2554 ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาที่พบมากเป็นสาขาวิจัยการศึกษา เพศผู้วิจัยที่พบมากเป็นเพศหญิงวัตถุประสงค์การวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบ งานวิจัยส่วนใหญ่ใช้แบบแผนการวิจัยแบบความสัมพันธ์ สมมติฐานประเภทมีทิศทาง สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน/นักศึกษา ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณภาพเครื่องมือส่วนมากอยู่ในระดับดีมาก และประเภทเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัด/แบบทดสอบ สำหรับตัวแปรคุณลักษณะงานวิจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ปรับแก้สูงสุด คือ ตัวแปรระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รองลงมา คือ ประเภทสมมติฐานแบบมีทิศทาง และเพศผู้วิจัยที่เป็นเพศหญิง ตามลำดับ สามารถทำนายค่าขนาดอิทธิพลได้ร้อยละ 22.60 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ 0.457 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างงานวิจัย โดยการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะ ด้วยกลุ่มตัวแปรปัจจัย 7 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านจิตสาธารณะ 2) ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล 3) ปัจจัยด้านครอบครัว 4) ปัจจัยด้านชุมชน/สังคม 5) ปัจจัยด้านสถานศึกษา 6) ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และ 7) ปัจจัยกระบวนการด้านสื่อวัฒนธรรม โดยตัวพยากรณ์ค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ พบว่า ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านชุมชน/สังคม ปัจจัยด้านสถานศึกษา ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และปัจจัยกระบวนการด้านสื่อวัฒนธรรม สามารถทำนายค่าขนาดอิทธิพลได้ร้อยละ 58.00 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ 0.761 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อจิตสาธารณะมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล รองลงมา คือ ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และปัจจัยด้านครอบครัว ตามลำดับ

สำหรับการอธิบายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากตัวแปรคัดสรร สามารถเขียนเป็นสมการพยากรณ์ได้ดังนี้
รูปคะแนนดิบ

$$\hat{Y} = 0.019 + 0.495_{IV1} + 0.809_{IV2} + 0.511_{IV3} + 0.474_{IV4} + 0.702_{IV5} + 0.531_{IV6}$$

รูปคะแนนมาตรฐาน

$$\hat{Z} = 0.627_{zIV1} + 0.543_{zIV2} + 0.281_{zIV3} + 0.374_{zIV4} + 0.562_{zIV5} + 0.352_{zIV6}$$

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณของค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะด้วยกลุ่มตัวแปรปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสาธารณะประกอบด้วยกลุ่มตัวแปรปัจจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรในโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของผลลัพธ์ การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในตอนนี้เป็นการใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยมาพัฒนาโมเดลตามสหสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยใช้วิธี ของ Shadish (1996 : 47-65) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การจัดกลุ่มค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ได้จากผลการวิจัย แล้วหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก แต่ละกลุ่มมาเสนอเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลตอนนี้ ได้มาจาก ผลการวิเคราะห์จัดหมวดหมู่ ตัวแปรต้น 6 ตัวแปร ประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล 2) ปัจจัย ด้านครอบครัว 3) ปัจจัยด้านชุมชน/สังคม 4) ปัจจัยด้านสถานศึกษา 5) ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และ 6) ปัจจัยกระบวนการด้านสื่อวัฒนธรรม การจัดหมวดหมู่ตัวแปรตามทั้งหมด 5 ตัวแปร ประกอบด้วย ตัวแปรประเภท เดียวกับตัวแปรต้น 4 ตัวแปรและตัวแปรผลลัพธ์ด้านจิตสาธารณะ 1 ตัวแปร คือ 1) ผลลัพธ์ด้านมนุษย์/บุคคล 2) ผลลัพธ์ ด้านครอบครัว 3) ผลลัพธ์ด้านชุมชน/สังคม 4) ผลลัพธ์ด้านสถานศึกษา และ 5) ผลลัพธ์ด้านจิตสาธารณะ เมื่อวิเคราะห์ ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ พบว่า ตัวแปรต้นที่มีค่าอิทธิพลมากที่สุดต่อค่าดัชนี มาตรฐานดังกล่าว คือ ปัจจัยด้านครอบครัว (0.859) รองลงมา คือ ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ (0.834) และปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ (0.816) ตามลำดับ ส่วนตัวแปรต้นที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ด้านสถานศึกษา(0.084) รายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เมทริกซ์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เฉลี่ยถ่วงน้ำหนักระหว่างตัวแปร

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6
1. ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล	1.000	0.428	0.425	0.489	0.834	0.634
2. ปัจจัยด้านครอบครัว	0.406	1.000	0.609	0.521		
3. ปัจจัยด้านชุมชน/สังคม	0.444	0.321	1.000	0.530		
4. ปัจจัยด้านสถานศึกษา	0.292	0.084	0.321	1.000		
5. ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ						
6. ปัจจัยกระบวนการด้านสื่อวัฒนธรรม						
7. ผลลัพธ์ด้านจิตสาธารณะ	0.507	0.859	0.542	0.495	0.816	0.532

3. การจัดทำข้อเสนอแนะการพัฒนาจิตสาธารณะ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการพัฒนาจิตสาธารณะ และ 2) ผลการสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติการพัฒนาจิตสาธารณะ ดังรายละเอียดการนำเสนอผลการวิเคราะห์ต่อไปนี้

ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรกำหนดนโยบายและแนวทางการปฏิบัติ ที่ชัดเจนในการพัฒนาครู ให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ต่าง ๆ ทั่วประเทศควรเชื่อมโยงจากนโยบายระดับชาติ สู่การปฏิบัติจริงในการกำหนดแผนงาน โครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะให้กับครูผู้สอนในสังกัด และดำเนินการนิเทศติดตามการพัฒนาจิตสาธารณะในสถานศึกษา อย่างต่อเนื่อง สำหรับสถานศึกษาควรกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะ โดยมีแผนงานโครงการรองรับอย่างชัดเจน มีการนิเทศติดตาม เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพ

ในระดับการปฏิบัติการพัฒนาจิตสาธารณะ ด้านบุคคลควรสร้างวินัยในตนเอง ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ด้านครอบครัว ชุมชน สังคม และสถานศึกษา ควรเสริมสร้างจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชน โดยบุคคลที่เป็นตัวแทนในสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิด ได้แก่ บิดามารดา ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน และสื่อมวลชน มีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมที่จะถ่ายทอดปลูกฝัง และเป็นตัวแบบที่ดีในการพัฒนาจิตสาธารณะ ซึ่งต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การใช้บทบาทของผู้นำ การใช้บทบาทของสื่อมวลชน บทบาทสมมุติ สถานการณ์จำลองกับเทคนิคการประเมินผลตามสภาพจริง รวมทั้งการมีตัวแบบที่ดีในสังคม เป็นต้น โดยมีแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะ ดังนี้ 1) เพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่การมีจิตสาธารณะ 2) ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้มีจิตสาธารณะ 3) สร้างแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสาธารณะ และ 4) เพิ่มมาตรการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการมีจิตสาธารณะ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ที่ว่า “เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับจิตสาธารณะ ที่พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2546-2556” ผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาที่พบมากเป็นสาขาวิจัยการศึกษา เพศผู้วิจัยที่พบมากเป็นเพศหญิง วัตถุประสงค์การวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเปรียบเทียบงานวิจัยส่วนใหญ่ใช้แบบแผนการวิจัยแบบความสัมพันธ์ สมมติฐานประเภทมีทิศทาง สถานภาพกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน/นักศึกษา ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน คุณภาพเครื่องมือส่วนมากอยู่ในระดับดีมาก และประเภทเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวัด/แบบทดสอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วนิตา ภูระหงษ์ (2550 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า สถาบันที่ทำการวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคามและมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ระดับชั้นที่ทำการวิจัยส่วนใหญ่ ได้แก่ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีการตั้งสมมติฐานของงานวิจัย แบบมีทิศทาง และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ใช้แบบทดสอบและแบบฝึกทักษะ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาญญู บัวทอง (2548 : ง-จ) ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และมีการตั้งสมมติฐานแบบสองทาง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศิวาลักษณ์ โนนคำ (2552 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า ผู้วิจัยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ระดับชั้นที่ทำการศึกษามากที่สุด คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบทดสอบ

2. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ที่ว่า “เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล ปัจจัยด้านครอบครัว ปัจจัยด้านชุมชน/สังคม ปัจจัยด้านสถานศึกษา ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และปัจจัยกระบวนการด้านสื่อวัฒนธรรม สามารถทำนายค่าขนาดอิทธิพลได้ร้อยละ 58.00 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ เท่ากับ 0.761 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อจิตสาธารณะมากที่สุด คือ ปัจจัยด้านมนุษย์/บุคคล รองลงมา คือ ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ และปัจจัยด้านครอบครัว ตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของค่าดัชนีมาตรฐานของจิตสาธารณะ พบว่าตัวแปรต้นที่มีค่าอิทธิพลมากที่สุดต่อค่าดัชนีมาตรฐานดังกล่าว คือ ปัจจัยด้านครอบครัว (0.859) รองลงมา คือ ปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ (0.834) และปัจจัยกระบวนการด้านรูปแบบ/วิธีการ (0.816) ตามลำดับ ส่วนตัวแปรต้นที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามน้อยที่สุด คือ ปัจจัยด้านครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อผลลัพธ์ด้านสถานศึกษา(0.084) ซึ่งจากการศึกษารายงานการวิจัยที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัย ยังไม่พบว่าผลการศึกษาในครั้งนี้อาจสอดคล้องกับผลการศึกษาที่เกี่ยวกับการสังเคราะห์งานวิจัยเล่มใด สาเหตุอาจเนื่องมาจากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ที่ผู้วิจัยได้ศึกษามานั้น ทำการสังเคราะห์งานวิจัยแต่เพียงในด้านเชิงคุณลักษณะเท่านั้น มีการสังเคราะห์ในเชิง

ปริมาณแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงอาจยังไม่มีข้อค้นพบที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของค่าดัชนีมาตรฐานดังกล่าว

3. จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 ที่ว่า “เพื่อสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในการพัฒนาจิตสาธารณะ” ผลการวิจัยพบว่า พบว่า ในเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาด้านจิตสาธารณะให้กับผู้เรียน โดยมีแผนงาน โครงการรองรับอย่างชัดเจน และในระดับการปฏิบัติเน้นการพัฒนาจิตสาธารณะในด้านบุคคลควรสร้างวินัยในตนเอง รับรู้ถึงสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ด้านครอบครัว ชุมชน สังคม และสถานศึกษา บุคคลที่เป็นตัวแทนในสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดควรมีบทบาทสำคัญในเสริมสร้างและเป็นตัวแบบที่ดีในการพัฒนาจิตสาธารณะ โดยใช้สื่อและวิธีการที่หลากหลาย โดยมีแนวทางการพัฒนาจิตสาธารณะดังนี้ 1) กลยุทธ์เพิ่มขีดความสามารถในการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่การมีจิตสาธารณะ 2) กลยุทธ์ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อให้มีจิตสาธารณะ 3) กลยุทธ์สร้างแรงจูงใจในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสาธารณะ และ 4) กลยุทธ์เพิ่มมาตรการส่งเสริมความเข้มแข็งด้านสื่อเทคโนโลยีเพื่อการมีจิตสาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจ (2543:55-59) ได้เสนอกลยุทธ์การปลูกฝังจิตสาธารณะไว้ดังนี้

1) การใช้บทบาทของผู้นำ ทั้งผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะมีบทบาทสูงในการริเริ่ม สร้างสรรค์ โน้มนำ หล่อหลอม ประสานงานเพื่อให้เกิดจิตสาธารณะ

2) การใช้การสื่อสารแบบรวมศูนย์ โดยใช้การสื่อสารที่มีการควบคุมโดยศูนย์กลาง เพื่อเผยแพร่ในสิ่งที่คนเห็นว่าเป็นหรือให้ผู้อื่นร่วมเผยแพร่

3) การใช้กระบวนการศึกษาเรียนรู้ โดยการผลักดันให้จิตสำนึกสาธารณะเข้าสู่ระบบการศึกษาให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ นอกโรงเรียนหรือการศึกษาตามอัธยาศัย

4) การใช้บทบาทของสื่อสารมวลชนโดยสื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญยิ่งในการกระจายข้อมูลข่าวสารสู่บุคคลต่างๆ ซึ่งจะช่วยสร้างจิตสาธารณะที่ถูกต้องให้เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

5) การใช้ตัวอย่างที่ดีในสังคม การสร้างและสนับสนุนคนดี ยกย่องคนดี เลือกผู้นำที่ดี และผลักดันตัวอย่างจิตสาธารณะที่ดีเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้เกิดจิตสาธารณะในสังคมได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยด้านจิตสาธารณะ งานวิจัยที่ยังพบในปริมาณน้อย ได้แก่ งานวิจัยแบบประเมิน การสังเคราะห์วิจัย วิจัยและพัฒนา

1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ควรกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านจิตสาธารณะให้กับนักเรียน โดยมีแผนงาน โครงการรองรับอย่างชัดเจน มีการนิเทศติดตาม การพัฒนาจิตสาธารณะในสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนจิตสาธารณะให้กับนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ภาครัฐควรให้การสนับสนุนการปลูกฝังจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง โดยมี การสนับสนุนงบประมาณในการผลิตสื่อรณรงค์และสร้างสรรค์กิจกรรมอันเป็นประโยชน์ที่จะสามารถปลูกฝังความ มีจิตสาธารณะให้กับเด็กและเยาวชนของชาติได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

2.1 ควรเร่งส่งเสริมงานวิจัยด้านจิตสาธารณะ ที่ใช้การออกแบบงานวิจัยแบบประเมิน สังเคราะห์ วิจัย และพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

2.2 ควรมีการนำข้อค้นพบด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับจิตสาธารณะ แยกตามกลุ่มตัวแปรปัจจัยและกลุ่มตัวแปรผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปทำการศึกษาในรูปแบบการวิเคราะห์สมการโครงสร้างเชิงเส้นในลักษณะของการวิเคราะห์เส้นทาง หรือการวิเคราะห์พหุระดับ เพื่อสร้างสารสนเทศทางวิชาการที่มีความลุ่มลึกมากขึ้น

บรรณานุกรม

- นวรินทร์ ดาก้อนทอง. จิตสาธารณะ คุณลักษณะของเด็กไทยที่พึงประสงค์ (Online) 2550 (อ้างเมื่อ 26 มิถุนายน 2557) จาก <http://www.ireo.bu.ac.th/moral.doc>.
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม และสังคม สัจจร. สำนักไทยที่พึงปรารถนา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยฯ, 2543.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาไทย: การวิเคราะห์อภิมาน (Meta-analysis). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาฯ, 2552.
- วทัญญู บัวทอง. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2548.
- วนิดา ภูระหงษ์. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับผลการใช้แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาความสามารถทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550.
- ศิวาลัย โนนคำ. การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2550. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2552.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545.
- . หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2551.
- . พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2545.
- อวยพร เรื่องตระกูล และคนอื่น ๆ. การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระหว่างปี 2546-2552 ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2553.
- Glass, G. V., B. McGaw and M. L. Smith. *Meta-Analysis in Social Research*. Beverly Hills: Sage, 1981.
- Hunter, J. E., F. L. Schmidt and G. B. Jackson. *Meta-Analysis: Cumulating Research Findings Across Studies*. Beverly Hills: Sage Publications, 1982.
- Shadish, W. R. "Meta-analysis and the Exploration of Causal Modeling Process : a Primer of Examples, Methods and Issues," *Psychology Methods*. 1(1996): 47-65.